

223

A

TERMÉSZETI,
GAZDASÁGI, ÉS MESTERSÉGI
ESMÉRETEK' TÁRA,

MELLYET

A' KÉT NEMES TESTVÉR HAZA' SZÁMÁ-
RA A' LEGJELESEBB KÜLFÖLDI FOLYÓ-
IRÁSOKBÓL, ÉS REMEKMUNKÁKBÓL, 'S A'
HAZAI TERMÉSZETVISGÁLÓK', ÉRTELMEZ
GAZDÁK', ÉS MESTERSÉGGEDVELLŐK' TU-
DÓSÍTÁSAIBÓL, 'S ÉRTEKEZÉSEIBÓL SZER-
KEZTETTEK, ÉS KIADTAK

L Á N G H Y I S T V Á N

HAJDANI GAZDA TISZT,

ÉS

LENCSES ANTAL

HAJDAN A' GAZD. TUD. ÉS MEST. PROFESSORA.

ELSŐ FÉLESZTENDEI FOLYAMAT.

PESTEN,
FÜSKÜTI LANDERER LAJOS' BETŰVEL.

1832.

5832

Lajos C 5824 955

A' fagygyu' olvasztásának különös módja.

Appert Ur Párisban már régen próbát tett a' fagygyunak zártt edényben való megolvasztásával, és próbatételének jó foganatja vala.

Ő az olvasztani való nyers fagygyut arra készült ércz, üveg, cserép, vagy kő edénybe rakatja; azután pedig fél annyi vizet töltetvén réá, bezárátja, még pedig úgy, hogy a' levegő a' zártt edényből szoroson kizárattassék.

Ez meglévén az edény R. 92°—104° hőmértéke által egy órá folyásig hevítették; azután pedig a' meleg lassanként R. 40°-ig leszállítatik.

Ez alatt a' fagygyu kifől; mellyet az edényből a' víz' színéről vas kupával medenczébe töltögettet, hogy abban meghüljen.

Az illy módon olvasztott fagygyu száraz, és szinte kong. Minthogy meg nem ég, gyönyörű tiszta fehér gyertya ömlik belőle, melly nem folyik-le, a' közönséges gyertyánál tovább tart, tisztán, és büz nélkül ég, és amannál semmivel sem kerül több költségbe.

Ezen olvasztás' módja még azon különös haszonnal is kedveskedik, hogy általa, akár-melly nagy legyen is az olvasztó edény, és akár-melly tetemes fagygyu olvasztassék is, semmi ártalmas büz, és füst sem származik; azon-kívül pedig a' tűzi veszedelem is elháríttatik *).

* J. L. Dingler's polytechnisches Journal 1829. XXXI. Band. 6. Heft. S. 154.

Az emberganéj' használásáról.

Bámulásra méltó dolog, hogy az emberganéjnak Hazánkban majd semmi hasznát sem veszszük; holott pedig a' trágya' szükségét gyakran sajnosan érezzük.

Barmainknak elhasznált, és kiürített részeit a' föld' kebelébe forgatjuk, és általok a' plántáknak alkalmas tápláló eledelt nyújtunk. Vallyon mért fosztjuk-meg termőfőldeinket éppen azon hathatós szertől, melly saját testünk-ből takarodik-ki? Lám mi leghathatósabb eledellel élünk, és így ürületünk is sokkal jobban elő mozdítja a' plánták' termekerységét, mintsem más silányabb élelmű állatoké.

A' Chinaiak már ezeredek előtt haszonra fordították azon szert, mellytől a' mi kényes képzelésünk irtózik.

Ők az emberganéjt vízzel felhigították, 's azzal vetéseiket meglocsolták, és táplálták.

Minthogy ezen szernek igen kelletlen szaga vagyon, nem bajlódtak volna vele, ha különös hasznát nem tapasztalnák, annál is inkább; mivel termékeny Tartományaikban a' Termés amugy is szer felett díszlik.

Még másként is kivánták ők az emberganéjnak hasznát venni, melly abból áll, hogy az árnyékszékek' gyűjteményét arra készült gödrökbe szállítván, korhannyal vegyítették; melly sárból azután téglá forma darabokat készítettek, 's azokat annak idejében porrá törvén, vetéseikre hintették.

Ezen foglalatossággal P e k i n b e n számtalan ember keresi élelmét, 's az így készült téglá nem csak nem kedvetleníti büzével a' le-

vegőt; hanem még inkább violaszaggal diszeskedik *).

A' Chinaiak több százados tapasztalásból tudják, hogy ezen porral való trágyázás megbecsülhetetlen haszonnal jár.

A' Francziák, az okos Francziák, szinte haszonra fordítják az emberganéjt, és már ma Páris városának tetemes hasznot hajt az emberganéj' eladása; midőn masutt az árnyékszékék' tisztogatása nagy költségbe kerül; vagy pedig az emberganéj a városokon, és helységeken keresztül ömledező csatornába, és patakokba eresztetik.

Így szórja-el az ember tulajdon kincseit; mivel nem csillognak. Így ömlik egyik tartományból, mellynek magának is szüksége volna az élelemre, a' termésre megkívántató szer a' másikba.

Mennyi tápláló szert hord-el tőlünk a' Duna, Tisza, Dráva, Száva, és még más folyók, mellyeknek pedig igen nagy hasznokat vehetnénk!

A' trágya azon szer, melly a' gazdaságot, úgymint a' társaságos szerkezet' fenékkövéét életeti; és még is olly kevéssé ügyelünk reá, mint-ha semmi sem volna; sőt azt oktanul elvesztegetni, és kitakarítani szinte épített drága csatornák által törekedünk.

Becker Ur, a' kit a' Német Gazda világ méltán szeret, és tisztel, az emberganéjnek haszonvételéről igen jelesen értékézik Pohl Ur' jeles Gazdasági Folyóírásában, mellyben egyszersmind azon módot is elő terjeszti, melly sze-

*) L. Pankl Compendium Oeconomiae ruralis etc. Editio IV. Budae 1810. 12-13. l.

rént az emberganéjből hathatós portrágyát készíthetni.

Ó a' hig, és durvább emberganéjt, melly egyébként csak tisztátalanságra szolgálna, bizonyos ganéjgödörbe intézi; a' hol azután azt a' levegőn széllyelomlott mésszel, szappanyfőző hamuval, kertifölddel, és más hasonló szerrel vegyítettvén; ha egyszer kedvetlen erős szagától megmenekedik, a' gödörből kihordatja, megszaríttatja, és porrá törettetvén, a' vetésre hinteti, melly által szinte azon hasznát tapasztalja, mellyet a' Chinaiak tapasztalnak *).

Még többet is mondó e' tárgyról; de mi már részünkről azt, a' mit szükségesnek tartottunk, elő adtuk. Még csak azt kívánjuk, hogy a' trágyát, kivált a' leghasznosabb trágyát, ne küldjük a' tengerbe; hanem használjuk úgy, a' mint azt a' nálunknál tudatlanabb Chinaiak régtől fogva használják.

H í r a d á s.

Jól esik a' gyengye munkásnak, ha fáradtságát egyik, vagy másik Tudós Emberrát (Philantropus) vigasztaló helybenhagyásával megjutalmazza. Ennél fogva kiki gondolhatja, melly érzékeny örömünkre szolgált legyen Te-kintetes Tudós Rössler Kristóf Georgikoni Assessor Urnak, amá' becses Pest-Budai egyesült Német Ujság' Nagy Erdemü Szerkeztetőjének azon emberséges szava, mellyel a' Természeti, Gazdasági, és Mesterségi Esméreték' Táráat közelebbi 41-dik számú közhasznú levelében megemlíteni méltóztatott: holott róla más Hazafi Szerkeztetők mélyen hallgattak. — Nem minket; hanem azt ille-

*) L. Pohl's Archiv der teutsch. Landw. 1829. April. S. 548—551.

ti a' dicséret, a' ki a' jó igyekezetet gyámolyítani, 's tehetsége szerént elősegíteni törekedik. Ugyan azért a' jó szívű Hazafinak im itt azon tiszta foházkodással nyilván vissza adjuk, hogy Őtet a' Magyarok' hatalmas Istene Hazánk' javára számos időkig szerencsésen éltesse!!!

Mi már közel valánk az elenyészség' néma homályához; 's ime az ő hévlelte csüggedő erőnket, és kedvünket újra felébresztette, 's munkásságunk' pályáját újra kiderítette, és bennünket azon tovább haladni segített.

Így tehát életben marad az Ő, és más jó Hazafiak' segítségével a' Természeti Esméretetek' Tára, és folytatni fogja hazafiúi szándékkal kezdett ösvényét, még pedig úgy, hogy havanként egy árkus Vírág Koszoru fogja azt kíséreni, mellyel leginkább a' nemes érzésű Magyar Szépeknek kívánunk kedveskedni.

Meg nem állhatjuk, hogy ezen alkalommal azon buzgó Hazafiaknak, kik bennünket Hirdetésünk után rész-szerént kecsegtető leveleik által; rész-szerént pedig személyesen is csak hamar megvigasztalni méltóztattak, forró köszönetünket ki ne nyilatkoztassuk.

Folyóírásunk' ára megmarad úgy, a' mint eddig volt, tudniillik Póstán borítékban szabadon küldve 5; itt helyben pedig boríték nélkül 4 forint pengőben.

Ázomban igen szívesen kérjük Kedves Hazánkfiait, hogy igyekezetünket elősegíteni, és az előfizetést mennél előbb elküldeni ne terheltesse nek, hogy így költségünket a' felesleg való nyomtatásra vesztegetni ne kényteleníttessünk.

Költ Pesten 1829 iki Jun. 11dikén.

Lánghy, és Lenésés.

A' Természeti, Gazdasági, és Mesterségi Esméretetek' Tára.

Junius' 17 - dikén 1829.

(Nro 22.)

A' plánták' lakhelyéről gazdasági tekintetből.

(Folytatás).

A' vasvanyulaton kívül még a' Mangansavanyulat is gyakran előfordul a' termőföldben; de ez is a' föld' állhatatlan, és változó létrészei közé tartozik.

Azomban még több próbavizsgálat kívántatik, hogy ennek a' termésbe való befolyása egészen tisztára deríttessék.

Majd, ha ügyes szomszédaink e' tárgyat a' homályból kifogják fejteni, mi sietve fogjuk az ő vizsgálódások' kimenetelét szeretett kedves Hazánkkal közölni.

Minekutánna a' földnek, pedig a' termőföldnek, állandó létrészeit egyenként szemre vettük; méltó, hogy már most annak változó létrészeit is tekintetbe vegyük, annál is inkább; mint-hogy a' termés leginkább ezektől függ.

Az eddig előszámlált szerek leginkább csak arra szolgálnak, hogy a' növényi teremtménynek álló helyet szolgáltatassanak, és a' növényi életre megkívántató tápláló szereknek mint egy állandó táraul szolgáljanak.

Szerbéliképpen (materialiter) vagy éppen nem, vagy csak igen csekély mértékben munkálódhatnak.

Ugyan azért a' termékenységre nézve szükségképpen megkívántatik, hogy a' föld olly szo-